

Simon Pirani

Kriget i Ukraina gör en rättvis energiomställning mer akut

Ur *Foreign Policy in Focus*, 24 juli 2023

Följande artikel ingår i en ny serie, *Ukraine and the World*, ett gemensamt projekt mellan Foreign Policy in Focus, European Alternatives och Another Europe is Possible.

Se även ”Om artikelförfattaren” efter artikeln.

Mäktiga intressen driver Kyiv att satsa på fossil energi och kärnkraft

Också mitt under kriget pågår en kamp om Ukrainas framtid på energiområdet.

Det är något som vännerna internationellt till Ukrainas sociala rörelser måste uppmärksamma då länder som USA och Storbritannien och organisationer som EU kommer att ha stort inflytande över hur den striden ska sluta.

Nästan överallt i världen pågår en strid mellan anhängare till förnybar, decentraliserad energiproduktion och anhängare till kärnkraft eller fossilintensiva metoder, som ofta har djup förankring och stort politiskt inflytande.

Men i Ukraina intensifieras den kampen genom den katastrof utan motstycke, som den ryska militären åsamkat landets energisektor och det akuta behovet av investeringar detta medfört.

”Inget kraftsystem i Europa har utsatts för och uthärdat så omfattande förstörelse ens under första och andra världskriget”, hette det i juni i en rapport från *Energy Charter Sekretariat*, ett internationellt organ.

I maj i år hade mer än hälften av Ukrainas kapacitet för elproduktion före invasionen (27 gigawatt eller GW) skadats. Det var före den katastrofala förstörelsen av Kachovkadammen den 6 juni, sannolikt ett insider-arbete. Oron för sabotage av kärnkraftsanläggningen i Zaporizjzja, den största i Ukraina och Europa, består.

Samtidigt antyds i ett hemligt utkast som *Foreign Policy in Focus* (FPIF) tagit del av att Ukrainas regering planerar att skjuta på planerna att fasa ut kolet.

Ukrainas koalition för rättvis omställning

Gruvsamhällen och miljöaktivister i Ukraina har gått samman för att sätta decentraliserad, förnybar energiproduktion i centrum för en rättvis utfasning av kolet.

I september i fjol skrev borgmästarna i elva gruvstäder ett öppet brev där de krävde att det viktigaste inslaget i energipolitiken skulle bestå av en rättvis omställning från kol till decentraliserad förnybar energi. Att gradvis ersätta kol och gas med värmepumpar baserade på förnybar energi skulle minska beroendet av fossil energi för uppvärmning, hette det i brevet. Vatten från kolgruvorna kunde tappas för uppvärmning.

I juni krävde sexton lokala styrelseorgan åter en ekonomisk satsning på fossilfri energi och ”avskaffande av kolberoendet och en decentralisering av energisystemet”.

I London i juni anslöt sig aktivister till dessa krav då ministrar från Kyiv och västliga regeringar samlats för att diskutera återuppbyggnaden efter kriget – och tillade att de ryska attackerna är ett skäl till att satsa på en decentraliserad och förnybar agenda, inte att lämna den.

”Kommuner i Ukraina tänker inte vänta tills kriget är över för att återuppbygga och leverera vatten, värme, elektricitet, transporter, hälsovård och annan viktig service”, sade en allians av grupper från civilsamhället i en appell till konferensen i London. Förnybara projekt och satsning på energieffektivitet på kommunal nivå är redan ”möjliga att förverkliga” och skulle öka samhällets motståndskraft.

Det som behövs nu är billiga lån i *hryvnia*, Ukrainas valuta, för att minska risken för svängningar i valutakurserna. Det krävs även förändringar av regleringen av elsektorn – till exempel genom att tillåta ”nettomätning” för att kunna integrera små vind- och solprojekt i nätet och driva på decentraliseringen av elsystemet.

Hryvnia – sedlar och mynt

Tonvikten måste ligga på sol- och vindprojekt på kommunal och även hushållsnivå och som snabbt kan kopplas in på nätet.

”En blandning av solpaneler, batterier och dieselgeneratorer” är ett ”kostnadsoptimalt komplement till det osäkra elnätet” hette det i en rapport i februari från Minskad Fossilanvändning i Ukraina.

Det är en forskargrupp tillsatt av den tyska regeringen och som gjort beräkningar över hur man på bästa sätt ska hantera ständiga strömvavbrott, där man bl a använt sig av erfarenheterna från en skola i Kyiv.

Dessa krigstida åtgärder kan ge decentraliserade förnybara energikällor en mycket större roll efter kriget, förklarade Anna Ackermann från Internationella Institutet för Hållbar Utveckling på ett online-evenemang före förra månadens konferens i London.

Att stärka lokala maktstrukturer är inte i sig kontroversiellt i Ukraina, som haft ett program för politisk decentralisering sedan 2014. Och i princip stöder regering fysisk decentralisering av elektricitetsutbudet. Men behovet av en adekvat reglering är akut, enligt grupper i civilsamhället.

Internationella finansiella institutioner och västliga regeringar kan bidra med försäkringar mot risker och billiga lån i hryvnia till kommunerna, anser de.

Kampanjen för lokala förnybara elektricitetsprojekt är en del av en vidare diskussion om Ukrainas framtida energisystem.

Tidigare har Ukraina starkt förlitat sig på kärnkraft för elektricitet och kol och gas för såväl elproduktion och kombinerade värme och kraftverk, som försörjer uppvärmningssystemen i distrikten. Vätekraft bidrar också och före den ryska invasionen ökade vind- och solkraft oerhört.

Vind- och solkraft, plus åtgärder för ökad effektivitet på energiområdet, är helt klart de bästa alternativen, inte bara för att förbättra läget för kommuner och samhällen, utan också för att Ukraina ska kunna bidra till att minska riskerna med klimatuppvärmningen. Men de kommuner och organisationer inom civilsamhället som förespråkar sådana planer är på kollisionskurs med mäktiga lobbyister för kol och kärnkraft, som vädrar pengar i återuppbyggnadsfonderna och dessutom med stora elföretag, som har sin egen syn på vad som menas med ”omställning”.

Kol

Den hastighet med vilken Ukraina fasar ut kol, med såväl stängning av gruvor som koleldade kraftverk, var kontroversiellt redan före den ryska invasionen. 2017 satte regeringen 2035 som deadline för stopp för kol som energialstrande; DTEK, det största el- och kolbolaget, föreslog 2040. De målen är inte nog ambitiösa för att kunna möta de klimatpolitiska målen och EU-kommissionen har krävt ett tajtare schema.

DTEK:s gruvor och kraftverk har förötts av bomber och sedan 2014 har hundratals av företags anställda dödats i kriget. Man har sina egna planer för energiomställningen och har investerat i vindkraft. DTEK är också en mäktig politisk aktör: Rostyslav Sjurma, som har ansvaret för energipolitiken inom presidentadministrationen och Denys Sjmyhal, premiärminister, har båda gjort karriär inom DTEK innan de satsade på politiken.

De olika budskapen från regeringen kan avspegla uppfattningarna hos DTEK och andra energibolag å ena sidan och internationella påtryckningar att överge kolet å den andra. Olika argument om att upphöra med kollaterad elproduktion skymmer också behovet av att minska kolanvändningen inom industrin.

I London i juni upprepade biträdande energiministern Yaroslav Demtjenkov regeringens mål att fasa ut kolet inom elproduktionen från 2035. Men det utkast till energistrategi som regeringen nyligen presenterade anger att kolet år 2050 fortfarande kommer att stå för mellan en tredjedel och hälften av nuvarande nivå. Dokumentet har hemlighållits under krigstidslagarna, men FPIF har fått ta del av det. Strategin innehåller scenarion som anger att regeringen siktar på att minska konsumtionen av ”rent fossilt bränsle” (i första hand kol) från motsvarande 25 miljoner ton olja (MTOE) 2023 till mellan 8 och 12,5 MTOE.

Gas

Ukraina upphörde med direkt gasimport från Ryssland 2016 och producerar nu själv nästan allt man konsumerar. Men regeringen planerar också att satsa en stor del av återuppbyggnadsfonderna efter kriget på gasproduktion: 18 miljarder dollar i existerande tillgångar och 11 miljarder dollar i nya fält i Svarta havet. Oleksiy Tjermysjov, ny vd för det den statsägda gasproducenten Naftogaz Ukraina diskuterade de planerna med ExxonMobil, Chevron och Halliburton under ett besök i Washington i april.

Ekonomer och energiforskare säger att de planerna går åt rakt fel håll. Regeringens plan för återhämtning säger inget om satsning på energieffektivitet – trots att det skulle kunna innebära en betydande minskning av behovet av gas om man gjorde något åt det värmeläckande bostadsbeståndet och moderniserade det uppvärmningssystem som härrör från Sovjetepoken.

Stora investeringar i gas skulle ”hindra energiomställningen, öka kolberoendet i ekonomin och öka exponeringen för klimatförändringarna” varnade Anastasija Zagoruitjyk och hennes

kollegor vid Smith School of Enterprise and the Environment vid Oxford University för i ett dokument som publicerades i juni.

Att satsa på nya gasprojekt offshore skulle leda till en ”kol lock-in” inom energisektorn och öka risken för klimatrelaterade risker vid stormar, kusterosion och höjda havsnivåer.

Regeringens planer på att ösa in 2,5 miljarder dollar i Ukrainas pipelinesystem för gastransporter, där rysk gas förs till Västeuropa, har också hamnat i skottgluggen. Serhiy Makogon, vd för det statsägda gastransportföretaget, sade vid ett online-forum i juni att systemet – som nu till nio tiondelar är tomt – borde styras om till energilagring och annan användning för att kunna bidra till satsningarna på en energisektor fokuserad på förnybar energi.

Kärnkraft

Det hemliga förslaget till energistrategi, som avspeglar starkt politiskt stöd för kärnkraft, talar om en ökning av kärnkraftens årliga elproduktion från 75 terawattimmar (TWh) 2020 till 106 TWh 2032, vilket skulle innebära att dess andel skulle fortsätta att ligga på över 50 procent. Det statliga elbolaget Ukrenergo krävde vid en presentation tidigare i år en investering på 57 miljarder dollar i elproduktion där kärnkraften skulle stå för 42 miljarder dollar.

I januari godkände regeringen en plan på att gå vidare med den länge försenade utbyggnaden av kärnkraftverket Chmelnytskij tack vare teknologi från USA-bolaget Westinghouse. Energi-minister German Galusjtjenko, som tidigare haft höga poster inom kärnkraftsindustrin, tillkännagav i mars planer på att helt och hållet låta de ukrainska kärnkraftverken basera sig på bränsle från Westinghouse – tidigare har man varit helt beroende av ryska leveranser.

Kärnkraftverket Chmelnytskij (foto: RLuts CC BY 3.0)

Sociala rörelser och miljöaktivister säger att långsiktiga satsningar på dyrbar kärnkraft inte bara är onödiga utan dessutom farliga. Svetlana Romanko från Razom We Stand, en kampanjorganisation för energipolitik, säger att ”vi behöver verkligt finansiellt och tekniskt stöd för att kunna leverera tillförlitlig kraft och uppvärmningssystem till rimliga priser åt Ukrainas folk” – och det innebär att man upphör med ”hypotetiska framtida eller hybridscenarion” baserade på kärnkraft eller fossil energi.

Forskare vid Institutet för Ekonomi och Planering i Kyiv visade i ett dokument publicerat i maj, att även existerande kärnkraftsanläggningar går att avveckla och elproduktionen överförs till förnybar sådan ”på ett konkurrenskraftigt sätt”.

EU, och regeringarna i USA och Storbritannien, vill ha ett finger med i spelet i dessa politiska diskussioner. Företrädare för Bryssel har vädrat planer på att låta ukrainsk förnybar energi, som skulle kunna användas för att försörja elnätet i landet, användas till export av vätekraft. De i EU-länderna som engagerat sig i kampen mot fossil energi och kärnkraft bör och måste göra gemensam sak med sina meningsfränder i Ukraina.

Översättning: Björn Erik Rosin

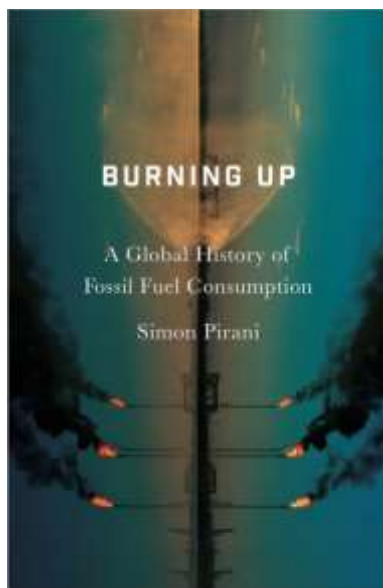
Om artikelförfattaren

Pirani är en marxistisk brittisk historiker och energiforskare. Från 2007 till 2021 var han forskare vid [Oxford Institute for Energy Studies](https://www.oxfordinstitute.org/), och är nu hedersprofessor vid University of Durham.

Pirani medverkar ofta i *openDemocracy*, se: <https://www.opendemocracy.net/en/author/simon-pirani/> och bloggar på peoplenature.org

Han har skrivit flera böcker om Sovjetunionen, bl a *The Russian Revolution in Retreat 1920-1924: Soviet workers and the new communist elite* (2008) och *Communist Dissidents in Early Soviet Russia* (2023), samt om Putins Ryssland, t ex *Russian and CIS Gas Markets and Their Impact on Europe* (2009).

Hans mest kända bok om miljö- och energifrågor är *Burning Up: A Global History of Fossil Fuel Consumption* (2018).

Pirani har även kritiskt granskat artikeln ”Så saboterade USA Nord Stream”, där den amerikanske grävande journalisten Seymour Hersh hävdar att attentatet mot Nord Stream-gasledningen hösten 2022 beordrades och utfördes av USA.¹ Artikeln finns på marxistarkivet: [Nord Stream-explosionerna – Mycket talar mot Seymour Hersh](https://marxistarkivet.org/nord-stream-explosionerna-mycket-talar-mot-seymour-herseh/).

Martin F

---

¹ Hershs artikel refererades och kommenterades allmänt i vanliga massmedia. Se t ex [Vilka sprängde Nord Stream?](https://www.expressen.se/nyheter/2022/11/18/vilka-sprangde-nord-stream/) (*Expressen*) och [Anlagar USA för Nord Stream-explosioner](https://www.aftonbladet.se/nyheter/2022/11/18/anlagar-usa-for-nord-stream-explosioner/) (*Aftonbladet*) och [Reporterveteran: ”USA sprängde Nord Stream”](https://svd.se/nyheter/2022/11/18/reporterveteran-usa-sprangde-nord-stream/) (*SvD*). Men under det senaste året har huvudspåret varit en ukrainsk grupp som ska ha utfört sabotaget från en hyrd segelbåt (*Andromeda*). Många frågetecken kvarstår dock.